

Beste leerkracht,

Wat leuk dat jullie school gekozen heeft voor educatieprogramma **Expeditie Moerasdraak** van Staatsbosbeheer! Dit educatieprogramma begint met een inleidende les 'Op expeditie'. Deze voert u zelf uit in de klas, waarin u de leerlingen voorbereidt op de expeditie. U verdeelt de klas in twee strijdmachten, de Staatsen (Hollanders) en de Bosschenaren, elke groep maakt een eigen sjerp, om de eigen identiteit te benadrukken. Bij aankomst in het Bossche Broek staan er twee gidsen op u en uw klas te wachten. Zij zullen ieder met een strijdmacht de expeditie gaan lopen. Vanaf dat moment wensen de gidsen de leiding te nemen. Wij adviseren u om op de achtergrond te blijven. De gidsen zijn opgeleid in het geven van deze expeditie. Uw rol is vooral genieten van de natuur en de beleving van de leerlingen. Als afsluiting van het educatieprogramma geeft u de verwerkingsles, 'Terug van expeditie'. Hierin wordt alles wat de kinderen hebben geleerd herhaald en verwerkt.

Met dit educatieprogramma werkt u met de leerlingen aan de vakgebieden natuur, geschiedenis en aardrijkskunde.

Tijdens de expeditie leren de kinderen onder andere over de belegering van 's-Hertogenbosch in 1629. Dit sluit aan bij het tijdvak:

Tijd van regenten en vorsten
Gouden Eeuw en 17e eeuw
1600-1700

In deze handleiding geven wij duidelijk aan wat u nodig heeft tijdens de expeditie en de lessen. Voor meer (achtergrond)informatie verwijzen wij u naar de lessen.

Wij wensen u en uw klas enorm veel plezier maar vooral veel kracht toe tijdens deze uitputtende veldslag.

Met vriendelijke groet,

Janneke de Groot
Staatsbosbeheer

Checklist voor leerkrachten

Denkt u voordat u op expeditie gaat aan de volgende zaken:

- Het vervoer naar het Bossche Broek. U kunt natuurlijk op de fiets komen en de fietsen bij het Bastionder parkeren (Bastion Oranje 1/Zuidwal). Als u met auto's komt, kunt u deze parkeren aan de Sint Bernhardstraat. De parkeerkosten zijn voor rekening van de school.
- De expeditie wordt geleid door twee 'Moerasgidsen', speciaal opgeleide vrijwilligers voorlichting van Staatsbosbeheer. U als docent loopt met 1 groep (en gids) mee. Het is fijn al 1 ouder met de andere groep (en gids) meeloopt. Het verzoek is om het aantal begeleiders hierbij te laten, omdat het anders erg grote groepen worden.

- De les voorafgaand aan de expeditie. Hiermee worden de leerlingen voorbereid op de expeditie en worden de leerdoelen genoemd.
- Indelen van de klas in twee groepen. Bedenk vooraf met welke leerlingen u mee wilt lopen.
- Praktische voorbereiding doornemen.
- Een fototoestel is altijd leuk om mee te nemen!

Praktische voorbereiding

- **Kosten van de Expeditie: € 50,- per klas.**
- Uw leerlingen gaan op expeditie in het Bossche Broek in twee groepen. U als docent zult niet met alle leerlingen mee kunnen lopen en daarom is het belangrijk om goede afspraken te maken en praktische zaken alvast door te nemen.
- De leerlingen gaan een moerasig natuurgebied in. Het is belangrijk dat de kinderen zich hierop kleden, dus kleding en schoenen/laarzen dragen die vies mogen worden. Aangezien er nauwelijks plek is om te schuilen tegen zon, wind, regen enz. dient de kleding hierop te worden aangepast. Het dragen van laarzen heeft de voorkeur.
- De expeditie duurt 2,5 uur, hier is een pauze bij inbegrepen (mits u 's ochtends op expeditie gaat). De leerlingen moeten zelf voor drinken en eten zorgen.
- Wij verwachten de school om ongeveer 09.00 uur op Bastionder. Daar kunnen de kinderen nog naar toilet en daar zijn onze moerasgidsen met een bolderkar met de veldmaterialen (van schepnetjes tot determinatiekaarten, verrekijkers en loeppotjes). Na afloop wordt op het Bastionder afgesloten rond 11.30 uur.
- De kinderen lopen 1,5 km tijdens de Expeditie, dit is exclusief de wandeling van het Bastionder naar de ingang van het Bossche Broek en terug.
- **De kinderen ontvangen van Staatsbosbeheer direct voorafgaand aan de expeditie een mooie cap/pet met logo Staatsbosbeheer (ook als bescherming tegen zon en regen). De Staatsen ontvangen een rode cap, de Bosschenaren een groene cap. Dragen van de sjerp die de kinderen hebben gemaakt mag, maar is niet noodzakelijk.**
- **Tevens ontvangen de kinderen direct na afloop van de expeditie van de gids een expeditiekaart A3 met stickervel ten behoeve van de verwerkingsles in de klas.**
- De veldmaterialen zoals loeppotjes, verrekijkers, schepnetjes enzovoorts die worden gebruikt tijdens de expeditie, zijn eigendom van Staatsbosbeheer. Het is dan ook belangrijk dat de leerlingen hier voorzichtig mee omgaan en alles weer netjes terugkomt aan het einde van de expeditie.
- De moerasgidsen zijn vrijwilligers, speciaal opgeleid om deze expeditie te leiden. Het is belangrijk dat de leerlingen naar de gidsen luisteren. U, als docent, kunt ingrijpen als de situatie uit de hand loopt.
- De moerasgidsen realiseren zich dat de ervaringen met natuur van kinderen enorm uiteen zullen lopen. Staatsbosbeheer vraagt u met een open vizier op expeditie te gaan, de rollen/houdingen die normaal in de klas gelden zullen wijzigen als zij buiten zijn.
- Toiletbezoek is mogelijk voorafgaand en na afloop van de expeditie in Bastionder. Als de kinderen tijdens de expeditie naar toilet moeten, dienen zij in de natuur 'een plekje te zoeken'. Neem dus zakdoekjes mee of toiletpapier.
- Op zeer warme dagen is het noodzakelijk dat u genoeg water meeneemt voor de kinderen. De temperaturen kunnen enorm oplopen in dit open gebied.
- Sommige kinderen hebben veel last van hooikoorts, dit verdient speciale aandacht.
- De kinderen krijgen tijdens de expeditie opdracht wilde dieren te vangen en te bekijken. Het is belangrijk dat de kinderen met respect met deze dieren om gaan. Ook dienen planten alleen geplukt te worden in overleg met de gids, aangezien er ook planten groeien die speciale bescherming genieten.

- De gidsen hebben een eenvoudig ehbo-trommeltje mee, een tekentang en muggenolie. Voor kinderen met allergieën of bijzonderheden graag zelf voorzieningen treffen.

Materialenlijst voor de lessen:

Les 'Op expeditie'

- PowerPoint 'Op expeditie'
- Filmpje 'Geschiedenis van het Bossche Broek'
- Materiaal voor de sjerp: karton, lint of wat dikker papier
- Nietjes
- Plakband
- Lijm
- Pen
- Stiften
- Zorg voor een groot aanbod aan materialen voor het maken van de sjerp.
- Denk hierbij aan; stof, wasco, potlood, papier enz.

Les 'Terug van expeditie'

- A3 vellen
- A4 lijntjes papier
- Tekenpapier
- Pennen
- Gekleurde pennen
- Potloden
- Kleurpotloden
- Stiften
- Perforator
- Gekleurde bolletjes wol
- Zoekkaarten per tweetal
- Expeditiekaarten A3 en stickervel
- Evaluatieformulier
- Alles wat door de leerlingen is gemaakt tijdens de expeditie en de lessen
- Schoolbord/digibord
- Internetverbinding en Google Earth

Staatsbosbeheer wenst u veel plezier in het Bossche Broek en wij hopen op een onvergetelijke ervaring voor de kinderen!

